

DRUŠTVO PRIJATELJEV AGRARNE EKONOMIKE

Lipovci 160, 9231 Beltinci

www.dpae.si

info@dpae.si

Tema meseca junija: **Kaj nam nudi junij**

Pa smo zakorakali v junij, šesti mesec, ki se imenuje po rimski boginji Juno, Jupitrovi ženi. Juno oz. Junona je bila hči boga Saturna in boginje Ops, sama pa je mati bogov Marsa in Vulkana. Jean Beaujeu pravi, da prihaja njeno ime iz indoevropskega korena, ki pomeni življenjsko moč, najti pa ga je tudi v besedi iuvenis, ki pomeni mladega moškega na vrhuncu moči.

Zanimivost: beseda denar, angleško money, monetarni (denarni) sistem in druge izvedenke te besede, izhajajo iz enega od imen rimske boginje Juno, Juno Moneta, kjer je bila na rimskem griču Kapitolu, zraven njenega templja, kovnica denarja.

Slovenska imena za mesec junij so se pogosto menjavala. Martin iz Loke govori o bobovem cvetu (Bobouczwett), Primož Trubar uvaja rožencvet (Rosshenzuit), še v času protestantizma pa se poleg imena rožencvet pojavi ime prašnik in velnik, a najbolj pogosto je le ostalo ime rožencvet, le da so ga različno razlagali, eni od rži – rženi cvet, torej označuje mesec, v katerem cveti rž, drugi od rož, cvetlic. Pojavilo se je še ime senšek in senovjek ter rožnik. Ime rožnik se je dokončno ustalilo, ko ga je uporabil leta 1848 dr. Janez Bleiweiss v svojih Novicah.¹ Izvirno prekmursko ime za junij je ivánšček in tudi juniuš.²

Slika: Junij, pozdravljen³

V tem mesecu nas razveselijo jagode, zgodnja zelenjava, prve češnje in prav slednim je takrat posvečena prireditev praznik češenj v Goriških Brdih. Mali vaški praznik, ki so ga prvič pripravili leta 1968, je prerasel v največjo briško kulturno turistično prireditev, ki je polna etnoloških vsebin, kulturnih in športnih prireditev ter zabave za vse generacije.

¹ <https://almiracatovic.wordpress.com/2015/06/05/dobrodosel-junij/>

² <https://sl.wikipedia.org/wiki/Junij>

³ http://pozitivnemisli.com/px1D3/junij_dobrodo%C5%A1el_

DRUŠTVO PRIJATELJEV AGRARNE EKONOMIKE

Lipovci 160, 9231 Beltinci

www.dpae.si

info@dpae.si

Zanimivosti o češnjah:

- ✓ Češnje zorijo od šest do sedem češnjevih tednov.
- ✓ Na svetu je priznanih 55 vrst češenj.
- ✓ Imena češenj, ki rastejo pri nas: Prvačenca, ki ji pravimo tudi zgodnja renčanka, prvačenka, ranča; Vipavka ali bela vipavka, navadna cepljenka, goriška črešnja, goriziana; Kozanka; Trcinka s sinonimi trčentka, črna tarčentarka, duraccina di Tarcento.
- ✓ Briški hrustavki pravimo tudi napoleonka, ki je ime dobila zaradi svoje oblike in spominja na znameniti Napoleonov klobuk.
- ✓ Svežino češnje prepoznamo po peclju. Pecelj svežega sadeža je zelene barve, pecelj stare češnje pa je temnejše barve, skoraj črn, uvel in zgrbančen.
- ✓ Češnje in pijača, še posebno mleko – ne sodijo skupaj, saj kombinacija pospeši prebavo in lahko povzroči drisko.
- ✓ V hladilniku vedno shranjujmo neoprane češnje, ker tako zdržijo dalj časa.
- ✓ Za češnje je značilno, da po obiranju ne zorijo več, zato jih vedno obirajmo že zrele.
- ✓ Za daljše shranjevanje češnje zamrzimo in sušimo. Pri hitrem zamrzovanju celih plodov ohranimo največ vitaminov in rudnin. Temperatura za sušenje naj bo le rahlo nad 45 stopinj Celzija, saj višje temperature uničijo nekatere učinkovine, temperaturno neobstoje vitamine in aromo.
- ✓ V Goriških Brdih češnje zorijo na 120 hektarjih.
- ✓ V dobrih letinah Vipavci pridelajo do 300 ton češenj, kar je slabih 10 odstotkov slovenske potrošnje.
- ✓ Največ češenj pridelajo v Turčiji, kar 400 ton vsako leto. Turčiji sledijo ZDA, Iran, Italija in Rusija.
- ✓ Domovina češenj je Mala Azija, na ozemlju med Črnim in Kaspijskim morjem.
- ✓ Ni zanesljivega vira, ki bi nam povedal kdaj so na slovenskih tleh začeli gojiti češnje. Italijanski humanist Paolo Santonino je v svojem dnevniku opisoval zgodnje češnje, ki jih je jedel konec maja 1487 pri Celju, prvi zapis v slovenskem jeziku pa pripada sadjarju Urbanu Jarniku, ki je leta 1817 pisal o češnjah.⁴

Sliki: Prve češnje⁴

⁴ <http://blog.lokalna-kakovost.si/cesnje/>

DRUŠTVO PRIJATELJEV AGRARNE EKONOMIKE

Lipovci 160, 9231 Beltinci

www.dpae.si

info@dpae.si

Čeprav je še pomlad se ta mesec že spogleduje s poletjem. Junija je dan najdaljši in noč najkrajša (kresni dan). Enakonočje ali solsticij se zgodi okoli 21. junija, čeprav lahko pade tudi na 20. ali 22. Na severni polobli je to poletni solsticij, na južni pa zimski.

Poletni solsticij je znan kot: Sončni kres, Litha, Midsummer, Feill-Sheathain, Jani, Alban Heruin (Druidsko), Juhannus, Midsommarafton, Saint John's Eve. »Obrni se proti soncu in takrat boš senco pustil za seboj.« - pregovor Maorov. Poletni solsticij nastopi točno takrat, ko je sončna moč v zenitu. To je čas, ko sonce doseže največji odklon od ekvatorja, torej je od njega najbolj oddaljeno.

Solsticij izhaja iz latinščine: *sol* – sonce, *sistere* - stati; kar pomeni, da sonce takrat stoji. Od poletnega solsticija dalje sonce pojema, začne se potovanje proti času žetve. Stonehenge je orientiran prav glede na poletni solsticij – vhod gleda v smeri sončnega vzhoda na dan poletnega solsticija. Tudi Tempelj Sonca Teotihuacan v Mehiki je podobno orientiran. V času starih Egipčanov je Sirius (pasja zvezda) vzšla prav na poletni solsticij (danes vzhaja 10. avgusta) in najavlja novo leto, čas, ko je reka Nil začela poplavljati. Pes naj bi pomenil paznika horizonta in solsticija.

Kresna noč je v vsem indoevropskem prostoru najbolj magično obdobje v vsem letu. Takrat svoje moči preizkušajo škrti, vile, druga nadnaravna bitja; praznik pa je nabit z magijo in čarovništvom. Ljudje so verjeli, da življenje izhaja iz Sonca, da Sonce vpliva na življenje, zato so hoteli s čarnimi sredstvi Soncu ohraniti moč in mu jo pomnožiti. Takšno magično sredstvo je bil ogenj. Zato so ljudje zanetili kolikor mogoče blizu neba po hribih in gorah kresove, da bi sonce od njih prejelo čim več toplote in svetlobe (na ognjišču so žgali tudi hrastov panj ali čok).

Slika: kres⁵

Kresna noč je bila pravi čas za nabiranje magičnih rastlin in zelišč. Rastline, nabrane to noč, imajo posebno moč. Ljudje so rastline - zlate, solarne rože (rumene barve), kot so praprotno seme, divji pelin, omela, repinec, šipek, kopriva, ivanjščice... - nabirali pred zoro, ko je bila na njih še rosa. Obešali so jih na vrata, okna in okrog domov za zaščito. S praprotno vodo so se umivali proti boleznim. Prav praprotno seme (trosi) ima posebno magično moč (mora pa biti nabrano v kresni noči med enajsto in dvanajsto uro. Posebej učinkovito je bilo, če so bili tisti, ki so ga nabirali, goli in če je praprot rastla na križpotju) - napravijo te nevidnega, pomagajo proti začaranju, strelji; če je dekle nosilo trose v nedrih, potem je zagotovo dobila fanta, če pa je kdo nevede dobil v čevlji praprotno seme na kresni večer, je lahko razumel živalsko govorico. Praprotno seme so nosili po žepih, zašito v suknjah, krilih, klobukih, rutah. Ženske so nosile venčke, spletene iz detelje in drugih rastlin, moški pa vence iz hrastovih listov in rastlin. Tudi živino so okrasili z venci.⁶

⁵ <http://www.slomedia.it/danes-je-kresna-noc>

⁶ <http://www.rtvsllo.si/blog/johanbank/kresna-noc-poletni-solsticij/27294>

DRUŠTVO PRIJATELJEV AGRARNE EKONOMIKE

Lipovci 160, 9231 Beltinci

www.dpae.si

info@dpae.si

V času, ko še ni bilo interneta smo predvsem otroci pa tudi odrasli tople zgodnje poletne večere preživljali na prostem in v naravi. Tako smo predvsem tisti s podeželja v drugi polovici junija pa vse do sredine julija opazovali in lovili kresničke oz. kresnice.

Zanimivo je, da veliko ljudi ne ve, da so kresnice (žuželke) v bistvu navadni hrošči, ko jih vidijo podnevi, so razočarani. Kresnice imajo rade vlažna okolja, kot so močvirja, barja in vlažni gozdovi; pri nas živi 5 vrst kresnic, med katerimi je največja in najbolj poznana naša evropska velika kresnica (*Lampyris noctiluca*, Linnaeus, 1767). Pri njej so samci krilati in letajo, samice pa nimajo kril, zato ždijo v travi in plezajo po travnih bilkah ter privabljajo samčke k sebi. Samci so dolgi le do 15 mm, črvaste samice pa do 25 mm. Njihove ličinke so koristne, ker se hranijo s polži, tudi z golimi polži slinarji.⁷

Te male ljubke žuželke so ena velika skrivnost tudi za znanstvenike, saj se jim razširjeni odgovor vztrajno izmika. Znano je sicer, da svetloba nastane zaradi tega, ker se kemijska energija pretvarja v svetlobno. Kresnička namreč proizvaja encim luciferaza, ki pretvori aromatično snov luciferin v sorodno zmes oxyluciferin. Ko slednja preide v osnovno stanje, odda svetlobo, ki je lahko rumene, oranžne ali zelene barve – odvisno od vrste kresničke. Pojav se imenuje bioluminiscenca. Zapleteno? Morda, zlasti, ker še vedno ni znano, zakaj natanko skoraj vsa energija preide v svetlobo, zakaj kresničke prenehajo svetiti, ko jih ulovimo in ali lahko same nadzorujejo pojav svetlobe.

Kot zanimivost naj omenim, da imeni luciferin in luciferaza izvirata iz latinske besede lucifer, ki pomeni prinašalec luči. No, ampak nemara ob ljubkih kresničkih nihče ne pomisli na padlega angela Luciferja, kajne?

Sicer pa bodo kresničke za vse tiste, ki radi svoje življenje posladkamo s ščepcem čarobnosti, ostale navkljub znanstvenim razlagam, kemijskim reakcijam in luciferinu, male leteče prinašalke veselja in nas s svojo skrivnostno preprostostjo opominjale na prijetne poletne večere iz otroških dni.⁸

Slika: Kresnice⁸

⁷ <http://www.rtv slo.si/blog/doba/ponoci-kresnicke-svetijo/100568>

⁸ <http://www.carobni-vrt iljak.si/index.php/component/k2/item/199-zakaj-se-kresnicke-svetijo>

Glede na vse opisano ne preseneča, da je junij prav tako bogat s pregovori:

1. Rožnik deževen – viničar reven.
2. Če rožnika sonce pripeka in vmes dež rosi, ni treba se bati teka; obilno zemlja rodi.
3. Lepo vreme prvega dne, kmetje se letine vesele.
4. Če rožnika sonce pripeka, pohlevno deži, veliko obeta žita, strdi.
5. Če rožnika toplo dežuje, kašče in uljnjake napoveduje.
6. Kakor vreme rožnika mini, taka se grudna ponovi.
7. Če Barbara (11.6.) deži, bodo jeseni grozdja polne kadi.
8. Urbanovo sonce in Vidov dež, na dobro leto upati smeš.
9. Vid, dežja ne daj, da bo žetve kaj!
10. Dež na Vida, ječmenu ne kaže kaj prida.
11. Če je megla na dan Vida, je pšenica malo prida.
12. Sveti Vid je češenj sit.
13. Če trs pred Vidom ocvete, se dobrega vina nadejati smete.
14. Ako na Medarda dežuje, štirideset dni še naletuje.
15. Kakor vreme na Medarda kane, tako ves mesec ostane.
16. Ako na Medarda je vreme lepo, najlencejši kosec pospravlja suho seno.
17. Ako na Ivanje brli, po Ivanju kipi.
18. Če Anton seje proso, gre Vid tretji dan pogledat, če z njim kaj bo.
19. Kadar na Ladislava dežuje, dež še dolgo kraljuje.
20. Kakor vreme kresnic, tolko bo tudi žanjic.
21. Kolikor dni kukavica še po kresu kuka, toliko tednov po Mihaelu v roke ne huka.
22. Če kres deži, orehov ni. Če na kresni dan dežuje, orehom slabo prerokuje.
23. Do kresa (21.6.) suktnjo oblači, po kresu jo pa s seboj vlačí.
24. O kresi se dan obesi.
25. O kresu se mora vrabec že v prosu skriti.⁹

Vlado Časar, mag. agr. ekon.

⁹ <http://www.hervardi.com/pregovori.php>